

دانشگاه پیام نور سریز مجنورد
گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته زبان و ادبیات فارسی

عنوان پایان نامه:

صور خیال در شعر سید حسن حسینی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حسن بساک

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد جواد عرفانی
بیضایی

نگارنده:

راضیه زارع کلاته عباس

خرداد ۱۳۸۹

چکیده

شعر به عنوان يك هنر شناخته مي شود و آنچه موجب تقويت جنبه هنري آن مي شود، استفاده بجا و ماهرانه شاعر از عناصر تصوير ساز است. کاربرد خيال و عناصر تصوير ساز، وجه تمايز زبان شعر را از ديگرگونه هاي زباني فراهم مي سازد. شاعر با استفاده از فضا سازي و تصوير آفريني با كمك تشبيه، استعاره، كنايه و... به واژه ها معني و مضموني تازه مي بخشد، اين كار سبب مي شود، واژه ها کاربرد طبيعي خود را از دست داده و معنای اصلی یا حقیقی خود را در کلمات روزانه نداشته باشند.

از آنجا که تصويري بودن یا نبودن شعر، يکي از ميزان هاي سنجش آن محسوب مي شود، پرداختن به اين امر، در نقد ادبي امروز رايج مي باشد، بر اين اساس شعر «سید حسن حسيني» از نظر تصاویر شعری و بیان هنری، مورد تحليل و بررسی قرار می گیرد تا ميزان کاربرد صور خيال در شعر او مشخص گردد.

در اين تحقيق هر يك از صور خيال تشبيه به لحاظ (ادات و وجه شبه)؛ طرفين تشبيه به لحاظ (حسي و عقلي)، (مفرد، مقيد، مرکب)؛ وجه شبه به لحاظ (تحقيقي، تخييلي)؛ (مفرد، متعدد، مرکب)؛ بررسی موضوعي مشابه و مشابه به - استعاره به لحاظ ذکر یا حذف ملايمات طرفين (مصرحه، مکنیه، مرکب)؛ جامع به لحاظ (تحقيقي، تخييلي)؛ بررسی عناصر سازنده مستعار له و مستعار منه - سمبل به لحاظ خاستگاه مظهر (مشبه به) - مجاز به لحاظ انواع علاقه - كنايه به لحاظ دلالت مکنی به، به مکنی عنه (موصوف، صفت، فعل)؛ وضوح و خفا (تلويح، ايماء رمز، تعريض)، مورد تحليل و بررسی قرار گرفته و نتايج به صورت جدول و نمودار ارائه شده است.

به طور خلاصه مي توان گفت: تصاویر شعر حسيني ساده، عيني، ملموس و قابل درکند. آفرينش تصوير با استفاده از تشبيه بيش از ساير صور خيال در شعر او دیده مي شود، پس از آن به ترتيب استعاره، كنايه، مجاز و سمبل در حوزه تصوير آفريني داراي بسامد هستند.

کلید واژه ها: سید حسن حسینی، صور خيال، تحليل و بررسی، تشبيه، استعاره، سمبل، مجاز، كنايه.

فهرست مطالب

.....	مقدمه
.....
۱-۶
.....	بیان
.....	مسأله
.....
۱
.....	سؤالات
.....	پژوهش
.....
۲
.....	فرضیه
.....
۲
.....	اهداف
.....	پژوهش
.....
۲
.....	اهمیت و ضرورت
.....	پژوهش
.....
۳
.....	روش و ابزار
.....	تحقیق
.....
۳
.....	پیشینه
.....	تحقیق
.....
۳
.....	اشاره ای به نتایج
.....	پژوهش
.....
۴

مروری بر فصل های هفتگانه پایان

نامه
۵

زندگی

نامه
.....
۷ - ۱۲

آثار منظوم (سروده

ها)
.....
۹

آثار

منثور
.....
۱۲

ترجمه

ها
.....
۱۲

فصل

اول: کلیات

.....
.....
۱۳-۱۹

۱-۱. شعر

چيست؟
.....
۱۳

۱-۲. تصویر

چيست؟
.....
۱۶

۱-۳. نقش تصویر و خیال در

شعر
.....
.....
۱۸

۱-۴. عناصر تصویر ساز در

شعر
.....
.....
۱۹

۲۳ ۲-۲-۳. تشبیه مؤکد مفصل
۲۴ ۲-۲-۴. تشبیه مؤکد جمل (بلیغ)
۲۵ ۲-۲-۴-۱. اضافه تشبیهی
۲۵ ۲-۲-۴-۲. اضافه اسنادی
۲۵ - جدول و نمودار آماری انواع تشبیه به اعتبار ادات و وجه شبه
۲۸ ۲-۳. انواع تشبیه به اعتبار طرفین (حسی و عقلی)
۲۸ ۲-۳-۱. تشبیه حسی به حسی
۲۹ ۲-۳-۲. تشبیه حسی به عقلی
۳۰ ۲-۳-۳. تشبیه عقلی به حسی
۳۲ ۲-۳-۴. تشبیه عقلی به عقلی
۳۴

- جدول و نمودار آماری انواع تشبیه به اعتبار
طرفین (حسی و

عقلی).....

۳۵
۲-۴. انواع تشبیه به اعتبار مفرد، مقید و مرکب بودن

طرفین.....

۳۶
۲-۴-۱. مفرد به

مفرد.....

.....

۳۶
۲-۴-۱-۱. مفرد مجرد به مفرد

جرد.....

.....

۳۶
۲-۴-۱-۲. مفرد مجرد به مفرد

مقید.....

.....

۳۸
۲-۴-۱-۳. مفرد مقید به مفرد

جرد.....

.....

۴۰
۲-۴-۱-۴. مفرد مقید به مفرد

مقید.....

.....

۴۱
۲-۴-۲. مفرد به

مرکب.....

.....

۴۳
۲-۴-۳. مرکب به

مفرد.....

.....

۴۳
۲-۴-۴. مرکب به

مرکب.....

.....

۴۳
.....

	- جدول و نمودار آماری انواع تشبیه به اعتبار طرفین (مفرد -	
۴۴	مقید، مرکب).....	
	۲- ۵. انواع وجه شبه (تحقیقی، تخیلی)	
	
	۴۴
	
	۲ - ۵ -
	۱. تحقیقی
	
۴۵	
	۲ - ۵ -
	۲. تخیلی
	
۴۶	
	- جدول و نمودار آماری انواع وجه شبه به اعتبار (تحقیقی،	
	تخیلی).....	
۴۸	
	۲- ۶. انواع وجه شبه به اعتبار مفرد، متعدد و مرکب بودن
	
۴۹	
	۲- ۶- ۱. وجه شبه
	مفرد
	
۴۹	
	۲- ۶- ۲. وجه شبه
	متعدد
	
۵۰	
	۲- ۶- ۳. وجه شبه
	مرکب
	
۵۲	
	- جدول و نمودار آماری انواع وجه شبه (مفرد، متعدد، مرکب).....	
۵۲	
	۲- ۷. بررسی موضوعی مشبه و مشبه به در اشعار حسینی
	
۵۳	
	۲- ۷- ۱. تشبیه به اعتبار موضوع
	مشبه

۳-۲-۷-۲. امور عقلی و

انتزاعی.....

۶۱

۴-۲-۷-۲. دین و

مذهب.....

۶۲

۵-۲-۷-۲. حیوانات و

پرندگان.....

۶۳

۶-۲-۷-۲. افراد و

اشخاص.....

۶۴

۲-۲-۷-۲

۷. پوشاک.....

۶۵

۸-۲-۷-۲. موجودات

وهمی.....

۶۵

- جدول و نمودار آماری موضوع مشابه

به.....

۶۶

۸-۲. تحلیل

تشبیه.....

۶۷

فصل سوم:

استعاره

۶۹-۱۰۰

-۳

۱. استعاره.....

۶۹

۳-۱-۱. ارکان یا پایه های

استعاره
.....
۷۰

۳-۱-۱-۱. مستعار

له
.....
۷۰

۳-۱-۱-۲. مستعار

منه
.....
۷۰

۳-۱-۱-۳. لفظ

مستعار
.....
۷۰

۳-۱-۱-۴

۴. جامع
.....
۷۰

۳-۱-۱-۵

۵. قرینه
.....
۷۰

۳-۲. انواع استعاره به اعتبار ذکر یا حذف یکی از
طرفین
۷۰

۳-۲-۱. استعاره

مصرحه (آشکار)
.....
۷۰

۳-۲-۱-۱. استعاره مصرحه

مجرده
.....
۷۱

۳-۲-۱-۲. استعاره مصرحه

مطلقه
.....
۷۳

۳-۲-۱-۳. استعاره مصرحه

مرشحه
.....

.....
۷۶
	- جدول و نمودار آماری انواع استعاره
.....	مصرحه
۷۷
	۳-۲-۲. استعاره بالکنایه یا
.....	مکنیه
.....
۷۷
	۳-۲-۲-۱. استعاره مکنیه اضافی (اضافه
.....	استعاری)
۷۸
	۳-۲-۲. استعاره مکنیه غیر
.....	اضافی
.....
۷۹
	- جدول و نمودار آماری انواع استعاره
.....	مکنیه
۸۱
	۳-۲-۳. استعاره
.....	مرکب
.....
۸۲
	- جدول و نمودار آماری انواع استعاره به اعتبار ذکر
.....	یا حذف یکی از
۸۲
	طرفین
.....	۳-۳. انواع استعاره به اعتبار لفظ
.....	مستعار
۸۳
	۳-۳-
.....	۱. اصلیه
.....
۸۳
	۳-۳-
.....	۲. تبعیه
.....
۸۳
	۳-۴. انواع استعاره از حیث
.....	جامع
.....
۸۳

	۱-۴-۳
.....	تحقیقی
.....
۸۳
	۲-۴-۳
.....	تخیلی
.....
۸۵
	- جدول و نمودار آماری انواع جامع تحقیقی و تخیلی در
۸۶	استعاره مصرحه.....
	۳- ۵. عناصر سازنده استعاره مصرحه در شعرهای
.....	حسینی.....
۸۷
	۳- ۵-۱. عناصر سازنده خیال به لحاظ مستعار
.....	منه.....
۸۷
	۳- ۵-۱-۱. مستعار منه عناصر
.....	طبیعت.....
.....
۸۷
	۳- ۵-۱-۲. مستعار منه
.....	اشیاء.....
.....
۸۸
	۳- ۵-۱-۳. مستعار منه
.....	حیوانات.....
.....
۸۹
	۳- ۵-۱-۴. مستعار منه عناصر
.....	انتزاعی.....
.....
۹۰
	۳- ۵-۱-۵. مستعار منه افراد و
.....	اشخاص.....
۹۱
	- جدول و نمودار آماری عناصر سازنده مستعار منه در
.....	استعاره
۹۱
	مصرحه.....
.....	۳- ۵-۲. عناصر سازنده، خیال به لحاظ مستعار
.....	له.....
۹۲

۹۲	۳-۵-۲-۱. مستعار له شهدا، جانبازان ، مبارزان.....
۹۳	۳-۵-۲-۲. مستعار له ائمه اطهار(ع).....
۹۴	۳-۵-۲-۳. مستعار له دشمن.....
۹۵	۳-۵-۲-۴. مستعار له عناصر انتزاعی.....
۹۶	۳-۵-۲-۵. مستعار له افکار، دل، وجود شاعر.....
۹۷	۳-۵-۲-۶. مستعار له معشوق.....
۹۷	۳-۵-۲-۷. مستعار له متعلقات انسان.....
۹۸	۳-۵-۲-۸. مستعار له اشیاء.....
۹۹	۳-۵-۲-۹. مستعار له طبیعت.....
۹۹	- جدول و نمودار آماری عناصر سازنده مستعار له در استعاره مصرحه.....
۱۰۰	۳-۶. تحلیل استعاره.....

فصل

چهارم: سمبل

۱۰۶ - ۱۰۱

۱-۴

۱۰۱

۱-۴-۱. ارکان یا پایه های

۱۰۲

۱-۴-۱-۱. مظهر (مشبه

به)

۱۰۲

۱-۴-۱-۲. مظهر

له (مشبه)

۱۰۲

۲-۴. انواع سمبل (عمومی و

خصوصی)

۱۰۲

۱-۴-۲. سمبل های قرار دادی و

عمومی

۱۰۲

۲-۴-۲. سمبل های خصوصی یا

شخصی

۱۰۲

۳-۴. انواع سمبل بر اساس خاستگاه مظهر (مشبه

به)

۱۰۲

۱-۴-۳. عناصر

طبیعی

۱۰۲

۲-۴-۳. عناصر غیر

طبیعی

۱۰۴

جدول و نمودار آماری سمبل بر اساس خاستگاه مظهر (مشبه	
به).....	۱۰۵
۴-۴. اضافه	
سمبلیک.....	
.....	
.....	۱۰۵
۴-۵. شعرهای	
سمبلیک.....	
.....	
.....	۱۰۶
۴-۶. تحلیل	
سمبل.....	
.....	
.....	۱۰۶

فصل پنجم: مجاز

.....	
.....	
.....	۱۱۳ - ۱۰۷
.....	
.....	۵-۱.
.....	مجاز
.....	
.....	۱۰۷
.....	
.....	۵-۱-۱. اصطلاحات در
.....	مجاز
.....	
.....	۱۰۸
.....	
.....	۵-۱-۱-
.....	۱. حقیقت
.....	
.....	۱۰۸
.....	
.....	۵-۱-۱-
.....	۲. مجاز
.....	
.....	۱۰۸
.....	
.....	۵-۱-۱-
.....	۳. علاقه
.....	
.....	۱۰۸
.....	
.....	۵-۱-۱-
.....	۴. قرینه

.....
۱۰۸
	۲-۵. انواع علاقه مجاز مرسل در اشعار
.....	حسینی.....
۱۰۸
	۱-۲-۵. مجاز به علاقه کلیت و
.....	جزئیت.....
۱۰۸
	۲-۲-۵. مجاز به علاقه حال و محل یا ظرف و
.....	مظروف.....
۱۰۸
	۳-۲-۵. مجاز به علاقه
.....	لازمیت.....
.....
۱۰۹
	۴-۲-۵. مجاز به علاقه
.....	سببیت.....
.....
۱۰۹
	۵-۲-۵. مجاز به علاقه
.....	آلیت.....
.....
۱۱۰
	۶-۲-۵. مجاز به علاقه عموم و
.....	خصوص.....
۱۱۰
	۷-۲-۵. مجاز به علاقه
.....	جنس.....
.....
۱۱۰
	۸-۲-۵. مجاز به علاقه بدلیت و پی
.....	آمد.....
۱۱۱
	۹-۲-۵. مجاز به علاقه صفت و موصوف یا مضاف و مضاف
.....	الیه.....
۱۱۱
	۱۰-۲-۵. مجاز به علاقه
.....	تضاد.....
.....
۱۱۱

- جدول و نمودار آماری انواع مجاز

مرسل.....
۱۱۲

۳-۵. تحلیل

مجاز.....
.....
۱۱۲

فصل

ششم: کنایه

.....
.....
۱۱۴ - ۱۲۵

-۶

۱. کنایه.....
.....
۱۱۴

۶-۱-۱. اصطلاحات در

کنایه.....
.....
۱۱۵

۶-۱-۱-۱. مکنی

به.....
.....
۱۱۵

۶-۱-۱-۲. مکنی

عنه.....
.....
۱۱۵

۶-۲. انواع کنایه به لحاظ دلالت مکنی به ، به مکنی

عنه.....
.....
۱۱۵

۶-۲-۱. کنایه از

موصوف (اسم).....
.....
۱۱۵

۶-۲-۲. کنایه از

صفت.....
.....
۱۱۶

۶-۲-۳. کنایه از فعل یا

مصدر.....

.....
۱۱۷
جدول و نمودار آماری انواع کنایه به لحاظ دلالت مکنی	
به ، به مکنی عنه.....	۱۱۹
۳-۶. انواع کنایه به لحاظ وضوح و	
خفا.....	
.....	۱۱۹
.....	۳-۶-
.....	۱. تلویح.....
.....	
.....	۱۱۹
.....	۲-۳-۶.
.....	ایماء.....
.....	
.....	۱۲۱
.....	۳-۳-۶.
.....	رمز.....
.....	
.....	۱۲۲
.....	۴-۳-۶.
.....	تعریض.....
.....	
.....	۱۲۲
جدول و نمودار آماری انواع کنایه به لحاظ وضوح و	
خفا.....	
.....	۱۲۳
.....	۴-۶. تحلیل.....
.....	کنایه.....
.....	
.....	۱۲۳

فصل هفتم: حاصل سخن

.....
.....	۱۲۶ - ۱۲۸
.....	۷- نتیجه
.....	گیری.....
.....	
.....	۱۲۶
جدول و نمودار آماری انواع صور خیال در اشعار سید	
حسن حسینی.....	۱۲۸